

Jewish Servitude: Bonding to Hashem

Parashat Mishpatim

[97. Sealing the Covenant]

³ Moses went up to God.* God called to him from the mountain and said, "This is what you must say to the family of Jacob* and tell the Israelites: ⁴ 'You saw what I did in Egypt, carrying you on eagles' wings and bringing you to Me. ⁵ Now if you obey Me and keep My covenant, you shall be My special treasure* among all nations, even though* all the world is Mine. ⁶ You will be a kingdom of priests and a holy nation to Me.' These are the words that you must relate to the Israelites."

⁷ Moses came (back) and summoned the elders of the people, conveying to them all that God had said. ⁸ All the people answered as one and said, "All that God has spoken, we will do."

Moses brought the people's reply back to God. ⁹ God said to Moses, "I will come to you in thick cloud, so that all the people will hear when I speak to you. They will then believe in you forever."

Moses told God the people's response (to that).¹⁰ God said to Moses, "Go to the people, and sanctify them today and tomorrow. Let them (even)* immerse* their clothing. ¹¹ They will then be ready for the third day,* for on the third day, God will descend* on Mount Sinai in the sight of all the people.

¹² "Set a boundary for the people around (the mountain), and tell them to be careful not to climb the mountain, or (even) to touch its edge. Anyone touching the mountain will be put to death. ¹³ You will not have to lay a hand on him,* for he will be stoned or cast down.* Neither man nor beast will be allowed to live. But when the trumpets* is sounded with a long blast, they will then be allowed to climb the mountain."

¹⁴ God came down on Mount Sinai, to the peak of the mountain. He summoned Moses to the mountain peak, and Moses climbed up. ¹⁵ God said to Moses, "Go back down and warn* the people that they must not cross the boundary in order to see the Divine, because this will cause many to die. ¹⁶ The priests, who (usually) come near the Divine must also sanctify themselves, or else God will send destruction among them."

¹⁷ Moses replied to God, "The people cannot climb Mount Sinai. You already warned them to set a boundary around the mountain and to declare it sacred."

¹⁸ God said to him, "Go down. You can then come (back) up along with Aaron.* But the priests and the (other) people must not violate the boundary to go up to the Divine; if they do, He will send destruction among them."

¹⁹ Moses went down to the people and conveyed this to them.

[54. The First Two Commandments]

the Call of the Torah - R. Plunk

וַאֲלֵ-מֹשֶׁה אָמַר — To Moses He said. This episode actually preceded the Ten Commandments having happened on the fourth day of Sivan (Rashi). Ibn Ezra, Ramban and other disagree, observing that it occurred on the day following the Revelation at Sinai. The text permits both opinions, and each is based on a valid argument. However, as we will soon see, there is an important distinction between these two viewpoints.

Artificial Slave Contract

¹ And these are the ordinances that you shall place before them:

² If you buy a Jewish bondsman, he shall work for six years; and in the seventh he shall go free, for no charge. ³ If he shall arrive by himself, he shall leave by himself; if he is the husband

את קושית חז"ל שמן הראוי היה להתחיל את פרשת משפטים באנשים גומלי חסדים, כמו "אם כסף תלוה" או בשומר חינום שעושה טובות לבני אדם — ולא מאדם גנב שנמכר ע"י ב"ד בגניבחי

²⁴ ¹ [God]* said to Moses, "Go up to God along with Aaron, Nadav and Avihu,* and seventy of the elders of Israel.* [All of] you must bow down at a distance.² Only Moses shall then approach God. The others may not come close, and the people may not go up with him.

³ Moses came and told the people all of God's words and all the laws. The people all responded with a single voice, "We will keep every word that God has spoken."

⁴ Moses wrote down all of God's words. He got up early in the morning, and built an altar* at the foot of the mountain, along with twelve pillars for the twelve tribes of Israel.* ⁵ He sent the (consecrated) young men* among the Israelites, and they offered oxen* as burnt offerings* and peace offerings* to God.

⁶ Moses took half the blood [of these offerings], and put it into large bowls. The other half he sprinkled on the altar.

⁷ He took the book of the covenant* and read it aloud to the people. They replied, "We will do and obey all that God has declared."

⁸ Moses then took (the rest of) the blood and sprinkled it on the people.* He said, "This is the blood of the covenant that God is making with you regarding all these words."

⁹ Moses then went up, along with Aaron, Nadav and Avihu, and seventy of Israel's elders. ¹⁰ They saw a vision* of the God of Israel, and under His feet*

was something like a sapphire.* brick,* like the essence of a clear (blue) sky.*

¹¹ [God] did not unleash His power* against the leaders* of the Israelites. They had a vision of the Divine, and they ate and drank.*

[98. Moses Ascends]

¹² God said to Moses,* "Come up to Me, to the mountain, and remain there. I will give you the stone tablets,* the Torah and the commandment that I have written for (the people's) instruction."

יש גלוי שכינה של מעשה בראשית, של ”יהי אור”. הוא גלוי שכינה מתמיד, נמשך ואף פעם לא נעלם. בלי גלוי שכינה זה לא היה אפשרי לעולם להתקיים. העולם היה נהפך לתהו ובהו. זהו גלוי שכינה טבעי שמתבטא דרך קיום העולם. בבחינה זו, השכינה מתגלית לאדם בכל יום, בכל שעה ובכל רגע ורגע. אפשר להיות קרוב יותר לשכינה או רחוק יותר, תלוי ביחיד.

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הקב”ה מבטיח גלוי שכינה שונה מגלוי שכינה בחלל העולם כולו. גלוי שכינה זה תלוי במקום המקדש או באדם מסוים כמו נביא ותלו בגתונים וקיום הובות מסוימים.

זוהי תופעת עשרת הניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש. זהו גלוי שכינה של נביא, שהשכינה מדברת מתוך גרונו. קול השכינה הוא קול הנביא.

זהו גלוי שכינה ניסי, מעל לחוקי הטבע, וסותר בעצמותו גלוי שכינה של ”יהי אור”.

לוי שכינה במתן תורה ובמקדש תלוי במקום מסוים, במקום נבחר, בבית הבחירה. אן, שמן ליום אחד דולק לשמונה ימים. זהו גלוי שכינה מעל לחוקי הטבע.

במתן תורה, התגיירו כל עם ישראל. גרות זו כוללת שני ענינים: החלק הראשון בגרות, והייתם לי סגלה מכל העמים, טובים יותר מכל העמים וזוכים לחלק גדול יותר בגלוי שכינה של מעשה בראשית.

החלק השני, גרות נפרדת לממלכת כהנים וגוי קדוש, שעליה מסופרת בפרשת משפטים. פה, אין גבולות. אין והגבלת את העם משום שבפרשה זו היתה קבלת קדושת ישראל למטרת גלוי שכינה הניוחד והמסוים. לא גלוי שכינה עולמי שמתגלה בכל נקיקי היקום, אלא גלוי שכינה על-טבעי ועל-שכלי, חווייה שאיננה ברשימת המדע של תופעות הטבע.

ראו את אלגי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר. אל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו ויפה תגבולות? הכל נפל. הכל נמחק. כל אחד יכול להתאמץ בשכלו ובמעמקי פשו ולהשיג את שאיפותיו. מי ששואף לנבואה מגיע אליה. מי שאיננו שואף כה בוח יכול להסתפק בגלוי שכינה כללי ואונברסלי. הכל תלוי בשאיפות הפרטיות ול כל יחיד ויחיד.

הבטחה יש מהקב”ה שגלוי שכינה זה יתגלה לכל יהודי ששואף אליו. יכול כל יהודי להגיע לרמת הנבואה עם מאמץ הדרוש. לפי הרמב”ם מדובר לא רק בתקוה או בחלום אלא בחובה של כל יהודי.

לפי הרמב”ם מחוייב האדם לשאוף להגיע לשלמות הדרושה להחלת נבואה. נבואה איננה רק מושג בעלמא אלא האידיאל של כל יהודי. זוהי החובה היסודית של ובו תדבק. איך דבק האדם בהקב”ה? על ידי נבואה.

The Jewish Self P. Hagen pp. 23-24

This definition of life also explains why man came to “life” only with the infusion of a divine soul. This soul gave man the ability to speak.⁶ Speech is the most rarefied form in which spiritual essence takes on particular physical expression and, as such, is the bridge across which the spiritual realm actually enters physical reality.⁷ G-d “breathes” through man for man is the one through whom the Creator connects with His creation. We are man only when we fulfill this role, and every dimension of human experience offers its own unique opportunity for doing so. Whether through prayer to the Creator, contemplating the divine root of our own being, or relating to the image of G-d which is in everyone, we must always strive to connect the finite physical world to its infinite Source.

Different human activities and talents reflect this connection to differing degrees. Prophecy, which results from seeing the world through the “eyes” of the Creator, is the attainment of a fully revealed connection between the world and its Source through the medium of the self. The prophet represents a form of ultimate connection, and therefore a form of ultimate man.

ואם נשאל, מה מתאים יותר ללמוד בליל יום הכפורים, הלכות תשובה לרמב”ם או שערי תשובה לרובנו יונה או ללמוד חזקת ג’ שנים? האם לימוד הלכות תשובה מרומם יותר ומרתק יותר ולכן משפיע יותר על נפש האדם? והתשובה היא ברורה. * משה מסר ולימד הלכות אלה לישראל ולכולן יש אותו כח לקדש, לרומם ולטהר את האדם.

The answer is that the prohibition was intended to teach Adam the concept of *adnut*, that God is not only the world's Creator and Sustainer, but also its Owner. *Vayetzav Hashem Elohim* was a restrictive command intended to teach man that all benefits and pleasures are gifts of God, who offers them selectively and conditionally. They are privileges that are granted, not prizes freely to be taken. Adam viewed the world as ownerless property, *hefker*. He accepted that God was the Creator and Sustainer; this was indisputable to him. But he was unwilling to concede that God had retained proprietary rights over His creation; he refused to recognize any "no trespassing" restrictions. Rather, Adam claimed for himself *carte blanche* rights to partake as he pleased.

This, therefore, was his sin, the crime of *gezelah*, robbery; he took that which was not his. *Adnut* insists that life and all its benefits stem from God and are granted only to the extent that we accept His will. We must be ready to surrender, to restrict our appetites, to control our fantasies. If we take possession contrary to His will, we are usurpers and thieves. The change in Adam's situation was due to his punishment, and not to the fruit of the tree.

Raw Hirsch (Abraham)

6. ... If we consider this law, which the Word of God has placed at the beginning of its social legislation [in the preceding verses], we shall see that there is hardly another law as eminently suited as this one to afford us an insight into the purpose of the Divine institutions of social justice and to show us how fundamentally different the character of Jewish Law is from all other legal systems. We have here [in the case of a thief] the one sole instance in which the Law of God imposes loss of freedom as a punishment (though we shall see that in fact even this is not to be construed as a punishment). And in what manner is this punishment to be carried out? The law specifies that the offender must be placed

with a family, just as we today might place a juvenile delinquent into a family environment. Note, too, the precautions which the law enumerates for this procedure in order not to crush the offender's self-respect, so that, despite the degradation he has brought upon himself, he may still feel that he is treated and respected as a brother, capable of earning and giving love! Note how the law makes sure that he can retain his contact with his family, and how it sees to it that his family should not suffer distress because of his offense! Even as it deprives the offender of his freedom and thus of the ability to provide for his loved ones, the law imposes the responsibility for their care upon those who benefit from his labors for the duration of his servitude.

Prison sentences, with all the attendant despair and moral debasement behind prison bars, with all the woe and misery that imprisonment inflicts upon the prisoner's wife and children, are unknown in God's Law. Where God's Law holds sway, prisons as an abode for criminals do not exist. Jewish Law provides only for detention pending trial, and even this can happen only in accordance with a judicial procedure set down in detail. Such a detention can be of short duration only, and circumstantial evidence is inadmissible.

But even this solitary case in which the Law decrees loss of freedom as the consequence of a crime cannot be construed as a "punishment." The purpose of this law cannot be punishment because it sentences the thief to six years' servitude only with the object of making restitution for the actual value of the theft but not with the object of raising the fine (double restitution) imposed as a punishment for the offense. Hence loss of freedom is merely a consequence of the offender's legal obligation to make restitution for the theft he committed. Restitution is not to be made by the offender as a punishment for his offense; it is merely a way of canceling the effects of the crime that endure as long as the unlawful

The answer is that all sinning involves thievery. When we indulge in what is forbidden, we are, in effect, taking that which is not ours. This concept may be even further extended. When we use our tongue to slander, we rightfully lose our right to use this organ henceforth. When our hands engage in wrongful deeds, our eyes in lasciviousness, our intelligence in deception, our free will in choosing evil, we, as a result, lose our further rights, *zekhuyot*, over these organs and faculties. "The soul is Yours, and the body is Your work," we acknowledge in our penitential prayers.¹⁹ In our daily morning blessings, we thank God for such gifts as eyesight, the ability to stand upright, to walk, to discern, to be free, to observe *mitzvot*. All that we presumptuously call "ours" is really "His." We may use these gifts conditionally, for the period of our lifetime, only with His concurrence and in accordance with His stipulations. When we

sin, these *zekhuyot*, privileges, are forfeited and nullified. Their continued utilization is larceny. The great gift of *teshuvah* (repentance) is that it allows us to reacquire our rights over our lives, our faculties and, once again, to partake rightfully of life's gifts.

30

All sinning emanates from a denial of God's *adnut*, His right to restrict and to deny. Modern man, in particular, insists that he is free, that, indeed, all restrictions are repressions and do harm. *Adnut*, however, insists that man be humbled before God, that he recognize the Master who bestows all gifts. This is the basic rationale behind all the *berakhot* we recite before we partake of life's bounties.²⁰ Life is a gift and a privilege to be used only for holy ends. When we surrender our rights of uninhibited indulgence, we, in effect, acknowledge a Higher Power who is Master over all.

תורה אור חלק א' פרק קמ"ב הלכה ט"ז

31 - תירץ הג"ר שמחה זיסל זצ"ל מקלם ואמר: אכן, אילו התורה היתה נתונה מאדם, בודאי היתה פותחת באנשים חשובים שגומלים טובות לבני אדם. אבל מכיון שבנים אנוחנו להי שנתן לנו את התורה, ואם לאב יש בן גנב בין בניו, הרי כל מחשבותיו וכל דאגותיו הן על הגנב ומחפש עצות איך להיטיב את דרכו. לכן, תיכף בהתמלת משפטים מחפש הקב"ה עצות לבנו הגנב.

The Wealth of Light - R. A. Schwabedissen pg. 141

34 Rabbi Avraham Ibn Ezra comments (B'reishis 15:6): "יצדקה ומשפט אחים רק בדברי קדמונינו ז"ל דרך צדקה אחרת,

"Tz'dakah and *mishpat* are brothers but according to our Sages *tz'dakah* is a different way." What is the difference between *mishpat*, *tz'dakah*, and *tzedek*? It is true that they are brothers, but by no means are they identical. While *mishpat* connotes pure, strict justice, *tzedek* involves a more sublime justice; it involves equity. *Mishpat* takes into consideration only the act of the guilty party but not the hardship that carrying out his punishment might involve, or the effect that the act and the penalty would have on the general welfare of the community. *Tzedek*, however, does take all these factors into account, and *tz'dakah* goes even further.

With regard to Avraham Avinu, God says,

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט."

Scripture expresses the same thought when it says, "For we are but of yesterday and know nothing, since our days on earth are a shadow."⁶⁹ Each of us is the product of his experiences, the result of his past, the consequence of his combined "yesterdays." But the process of growth does not stop at any single point. The passage from present to past, the conversion

of present experience into memory, from which we can learn—this is a process that goes on so long as life itself continues. Hence, "do not boast of tomorrow, for you do not know what a day may bring forth."⁷⁰ We do not know what is in store for us. Nor can we completely determine our own future. Our "yesterdays" determine neither our "todays" nor our "tomorrows." Life has been aptly described as a symphony that must be played by ear; there is no printed score to go by. "We know nothing" because all we can be sure of are our "yesterdays." To feel absolutely sure about yourself, your religiosity, your morality, or your future security, is foolish.

(ב) כי תקנה עבד עברי. התורה מתחילה את מערכת המשפטים במצות "עבד עברי" ומהירה אותנו להתייחס בחסד וברחמים אל העבד-האז, ושלא להעבידו. בפרך, להאכילו ולהשקותו "עמך", ומגבילה את זמן עבודתו וכו', ולכאורה ה' ראוי להשאיר את דיני העבדים לטוף כל הדינים והמצוות, כי הלא כל ה"אדונים" החדשים האלה, אך זה רק יצאו מ"בית העבדים" הגדול והנורא, ועל עורם ובשרם הרגישו היטב את ה"טעם" של חיי עבדות ושעבוד, ובודאי התקוממו כל הזמן בנפשם פנימה נגד המשטר המדכא והמשעבד הזה, ומחו נגד "משפטים" כאלה, ואיך זה יעלה על הדעת, שכאשר ישתחררו, עלולים הם להיחפז ל"אדונים" קשים, מדכאים ומשעבדים את אחיהם ובשרם, ולהתייחס אליהם כאל עבדים? אולם התורה ירדה לטוף דעתו ותכונותיו של האדם, כי "כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום". והעבד של היום, שקבל מרה על השעבוד, ודבר גבוהה על "שויון" ועל "אחוזת העמים", על צדק ויושר וכו' וכו', — מסוגל דוקא להיחפז, ואפילו למחרת שחרורו, ל"אדון" עריץ ומדכא, הבו ומתנכר לכל האידיאלים, שנלחם עבורם אתמול. ושלמה המלך אמר:

21 *עבד עברי חייב כשמתכוון*

פרשת עבד עברי חייב כשמתכוון צי"ד על גניבתו, ואמרו חז"ל (שמו"ר פ"ל י"ג) "ואין ישראל נכנסין למדה הזו אלא אם כן פשעו במלוות, לפי שחביבין ישראל כבצח הטין העליונה", ומצוה צדדרי חז"ל דבר נורא, כי באמת מה שנמכר האדם לעבד הוא מחמת עבירות אחרות שעשה — שפסע במלוות הרבה, ומעט זה סיבב הקצ"ה את הסיבות שיהי' נגז ויהי' נתפס באופן כזה שיהי' נמכר לגניבתו, כי כבר תמכו

22

המפרשים שנין זה של מכרוהו צי"ד הוא דבר דלא שכיח ביותר, שהרי אמרו חז"ל במס' קידושין שריך שיהי' דמי הגניבה ודמי העבדות שוים, וגם הרבה תנאים אחרים כמו בגניבתו ולא בכפילו וכדומה, וא"כ למה פתחה התורה דיני משפטים דייקא צענין כזה שאינה שכיחא. אך לפי המצוה צדדרי כאן, הרי חייב צמי שפסע במלוות, והאלקיים* אינה לידו שיהי' נמכר לעבד בגניבתו, ובאמת היסוד הוא שמה שנחפס צעון גניבה הוא

25

ואם האדם פושע במלוות הרבה ויש לו זה הנקודה של עושה עיניו של מעלה כאילו אינו רואה מטערפים הנקודות האלו של עשה עין של מעלה כאילו אינו רואה להעבירה של גניבה בעלם, וההשגחה מסבב שיהיו אלו התנאים מתאימים שימכור בגניבתו², ומה שעושה הוא דוקא בעבדות, המדה כנגד מדה הוא, שאם איש כזה שחיפש אמנטיים אחרים לפרנסתו, ולא רצה בהאדמות של הקצ"ה, נותנין לו אדון ומכר לעבד.

23

ומה ששייך דייקא הטעם של עבדות ולא עונש אחר, ולמה דוקא נתפס צעון גניבה, הטעם כזה הוא דבאמת שורש גניבה הוא מה שעושה עיניו של מעלה כאילו אינו רואה, וכמו שמצוה צדדרי, ונקודה מזאת העבירה של גניבה יש באמת בכל העבירות כולם,

24

והנקודה זו של גניבה שהוא עשה עיניו של מעלה כאילו אינו רואה יש בכל העבירות כולם, שאם היה האדם מרגיש צדיקה ברורה ה"שיתיה" לנגדי תמיד, ולא היה מסוּח דעת מהשגחת הבורא לא היה חוטא כלל, ולכן קבע בתחילת השו"ע כיסוד לכל השו"ע שיתיה ה' לנגדי תמיד, כי זה הוא היסוד צקיום כל המלות והשמירה מעבירות.

22

וענין הזה מבואר יותר עפ"י דברי החידושי הר"ם שהבאנו כמה פעמים (עי' אור גדליהו לפ' נח) שמבאר שבכל עבירה יש ענין של גניבה, כי יסוד הענין של גניבה שעושה עין של מעלה כאילו אינו רואה, וכמבואר בפנים, ובכל עבירה הרי עושה עין של מעלה כאילו אינו רואה, ואם ה' ברור לאדם שכמו שאם אדם רואה אינו עושה עבירה כן הקב"ה רואהו בכל שעה, לא היה אדם חוטא כלל, וכל חטא הוא מסיבה שאין ידיעה זו ברורה אצל האדם, ולכן קבע הרמ"א בתחילת שו"ע הכלל של שיתיה ה' לנגדי תמיד, כי ידיעה זו שומר את האדם מלעבור כל עבירה. ויש בו עוד ענין אחר, כי הקב"ה נתן לאדם כוחות שישתמש בהם לצורך עבודתו יתברך, וכשאדם נוטל אלו הכוחות ומשתמש בהם לצורך עצמו, הרי הוא גונב אלו הכוחות, ולכן יש בכל עבירה ענין של גניבה בפועל — מה שמשמש בהכוחות נגד צדון הבורא.

We suggested earlier that the awareness of God as Adon might have deterred Adam from his sin. What precisely was his sin?

"כי יגנוב איש וגו' חמשה בקר ישלם תחת השור וארבעה צאן תחת השה" (כא, לו)

כתב רש"י: "אמר רבי יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנוב לנושאו על כתפו, משלם ה', שה שנושאו על כתפו, ד', הואיל ונתבזה בו".

בספרו "דעת תורה" מביע המשגיח דמיר זצ"ל את התפעלותו העצומה שהתורה בהענישה את הגנוב אינה מתעלמת מכבודו. נקודת הכבוד הקלושה שאף נעלמה מעיניו של הגנוב, לא נעלמה עדיין מעינייה החדות של התורה. האם אנו היינו לוקחים בחשבון את עובדת התייפותו של הגנוב מגודל המשא אשר על כתפיו? בודאי שלא. אבל אי"כ מתעוררת

שאלה נוספת: האם דין התורה במשפטו של הגנוב ראוי להקרא "משפטי", והרי כולו שפע חסד ורחמים?

מן הפסוק "משפטי ה' אמת צדקו יחידיו" (תהלים יט) מתגלה טפח מהשגחת ה' במשפטי ה' מתמצית האמת עד תומה, ללא כל ויתור, כמבואר בגמ' "כל האומר הקב"ה ותרן הוא, יוותרו חייו" (ביק נ).

אעפ"כ — "צדקו יחידיו", דהיינו משפט וצדקה יחידיו הם. וזהו יסוד משפטי ה' שחזורים כ"כ בצדקה עד שגם חשבון קל כזה של נשיאת השה על הכתף נלקח בחשבון. לא כמשפטי העולם שכאשר שופטים גנוב על גניבתו אין מסתכלים על שום חשבונות צדדיים. ולכאורה היה מקום לומר שהדבר נובע אצלם מצד עומק המשפט וגודל שנת העוול. אך לכשתבונן נבחין שחוסר הצדקה במקום המשפט מקורו בצמצום השכל האנושי ובמגובלתו.

ועכשיו אגלה לכם סוד גדול שיוצאת מזה תורה חדשה למעשה, שכשם שבתורת בין אדם למקום, הגה לימוד התורה הוא לימוד ישר את הבו"ת, והתורה וידיעתו ית' הגן בלתי מתפרדים, ואם אין יראה אין תורה, כן ממש הוא בתורת בין אדם לחברו בלימוד דיני בין אדם לחברו הוא לימוד תורת חברו, ולימוד תורת חברו בלי לימוד את חברו, אין תורה כלל — ישאר ריק בלי תורה, ישאר בה עם הארץ ובור גמור.

אמרו חז"ל (ירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג) ואהבת לרעך כמוך ר"ע אומר זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה יותר כלל גדול בתורה. הסוד הגדול הוא שבשום אופן לא יוכל להיות תורת בין אדם לחברו בלתי ידע מחברו ולימוד אותו, וכל תורת בין אדם לחברו, כל סדר גויקין וכו', אינו אלא דרך להביא את האדם "לחברו", תיכף עם התחלת לימוד מס' בבא קמא, טרם כל, צריך האדם ללמוד ישר את "חברו" — מהו אדם, מהו טרחה של אדם, להצטייר כמה יגע וטרח פלוני וכמה נצטער על רכישת קניניו, ומהו זה כשמויק אותו, וכדומה, ואז כשילמוד באופן כזה, אז כבר ידע היטב את מס' בבא קמא.

ועכשיו פשוט הוא מ"ש חז"ל (ב"ק ל). "מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנוקין", זהו מהלך הדברים, כשלומד נוקין, ומקיים כל דיניהם, על פי ה"שלד" שלהם, הלא יצא מזה בהכרח אך טוב וחסד, כשמתבוננים מהו אדם, מהו טרחתו, יגיעתו וצערו, איך אפשר לו לנגוע בשום משהו משל חברו, איך יזיקנו, ואיך ידבר עליו לשון הרע, לצערו ולביישו, וכדומה לזה, וא"כ איפוא, האם ישנם מעשה חסדים יותר ממילי דנוקין? חסד ומשפט, משפט וחסד, אחד הם. כל אחד מחייב את השני, ממש מקיימים ומחיים זא"ו, וכ"ו הוא אחרי שלמד עם ה"שלד", ולפי"ו נבין ג"כ מה שמקניני התורה נמנה ג"כ נושא "בעול עם חברו, כי זהו אמנם לימוד ה"שלד" היותר גדול.

2-6. Jewish bondsmen. On the surface it seems strange that the Torah's civil laws should begin with the laws of servitude. Ramban explains that the freedom of these servants after six years is a reminder of Israel's own freedom from Egyptian slavery. This is why Jeremiah, in the chapter of the Haftarah, places such importance on the freedom of bondsmen after six years, and warns that the punishment for Israel's refusal to set them free would be national exile. [One

מהאמור למדים אנו כי האדם בעצמו קובע באיזו אמת מידה ידונו אותו בשמים, יש ושני בני אדם עושים אותו מעשה, ודינם שונה זה מזה, כי האחד מעביר על מידותיו, ומתייחס בוותרנות וסלחנות למי שעשה לו רע, ולכן בהנהגת מידה כנגד מידה דנים את מעשיו הרעים בסלחנות ומתחשבים בנסיבות מקילות, ולמעשיו הטובים נותנים ערך רב יותר כפי הקשיים שעמד בהם, ואילו השני שלא היה וותרן דנים אותו יותר בחומרא ודורשים ממנו מעשים מושלמים.

הנהגה זו עם האדם אינה עונש, אלא כך היא מידתו של השי"ת שמתנהג עם האדם כפי שהוא נוהג עם אחרים, השי"ת נוהג כך אפילו עם גדולי ישראל השלמים במידות טובות שאינם מעבירים על מידותיהם לשם שמים מפני שזו היא דרכם בעבודת ה'.

The Talmud teaches that one who wishes to become a religiously devout person should be careful regarding the laws of damages (Bava Kamma 30a). This forcefully refutes the common misconception that "religion" is confined to ritual and temple. One who is negligent with someone else's property is as irreligious as someone who is negligent in Sabbath or kashruth observance. The above dictum of the Sages shows that the Torah embraces all areas of life and that holiness is indivisible. Indeed, justice in monetary affairs is a prerequisite to Israel's national security; as the prophet Isaiah says, after warning of impending catastrophe and exile, Zion will be redeemed through justice, and its captives through righteousness (Isaiah 1:27).

40 "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך". (להלן כב, כד) וברש"י: "הוא מסתכל בעצמך כאלו אתה עני". ולכאורה למה לו לכל זה? הלא מצוה לפניו, ליהו לו ודיו? אבל הוא הדברים שדברנו, חז"ל מגלים לנו בזה את הסוד הגדול, שאם הנך מלוה כסף לעני, ורוצה אתה לקיים את המצוה שתי"ה הלוואה כדבעי, כי אז עליך ללמוד תיכף את ה"שלד", ללמוד תיכף את "חברך", והאיך יוכל ללמוד את חברו, אם אינו יודעו כלל, כי לא ראה אותו מימיו, מגין ידע אם חברו ג"כ "מיין אדם", האם גם הוא מרגיש ברעב וקור, האם גם בשרו הוא בשר מכאיב, והאם גם צערו הוא צער באמת, הלא אינו מכיר אותו, ואולי הוא עץ יבש ואבן פשוט? — האדם שאינו יודע את "חברו", הוא לא יוכל לקיים מעשה הלוואה כדון וכדת, כענין המצוה לאמיתיה! כי על כן מיעצים לנו חז"ל הקדושים: "הסתכל בעצמך כאלו אתה עני", צייר עצמך ממך ומגופך, למוד מקודם את ה"שלד", ואז כבר תדע ותרגיש את ה"עני חברך", ואז כבר תצא ממך מעשה הלוואה כהוגן, מעשה טוב וחסד שלם.

ועל דרכנו תצא לנו הערה נפלאה, שואלים העולם על מה שאנו רואים שזהירים בעניני "בין אדם למקום" יותר מאשר ב"בין אדם לחברו", אדם מקדיש כמה שעות ביום על בין אדם למקום כמו תפלה וכדומה, מוציא הוא ממון הרבה על מצות, רץ וטורח ומשתדל די הרבה בהם, משא"כ על עניני בין אדם לחברו, כמעט שבני אדם אף מזלזלין בהם, וזה באמת מן התמיהות, וזהו יסוד הדברים, שהרי סוכ"ס האדם יודע מהבורא ית' יותר ממה שהוא יודע מחברו הסמוך אצלו, יש בזה הרבה דרכים ומהלכים, אבל כן הוא האמת, מעולם לא אמר אדם שירות ותשבחות לפני חברו כמו שהוא אומר לפני הקב"ה, לו ה' "ממליך את חברו כמו שהוא ממליך את קוננו", ה' ודאי כל יחסו לחברו אחרת לגמרי, אבל אחרי שס"ס בחברו לא מתבונן ולא אומר לפניו "לך הגדולה", וכשאין "יודע" את חברו, ודאי כי אין לו כל גישה

נכבדה לתורת בין אדם לחברו, עד שיוצא מזה ג"כ "איש את רעהו חיים בלעו", וזה באמת בזיון וחרפה גדולה לנו, שחברנו הנמצא אתנו תמיד ב"יחד, כמעט שלא זו יד מתוך יד — ואעפ"כ זו הוא לנו, ולא יודעים ממנו כלל.